

حکومت، عدالت، امنیت، مبارزه با فساد

از دیدگاه

امیرالمؤمنین علیه السلام

تألیف: آیه الله قربانعلی دزینی نجف آبادی

تحقیق: محمد حسین صفاخواه

دری نجف آبادی، قربانعلی، ۱۳۲۴
 نهج البلاغه، فارسی. برگزیده
 حکومت، عدالت، امنیت، مبارزه با فساد از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام / تألیف قربانعلی دری نجف
 آبادی؛ تحقیق محمد حسین صفاحخواه
 تهران: فکر، ۱۳۸۹

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۷۵-۰۰۰-۳

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 کتابخانه: ص ۴۹۴ - ۴۹۶ همچنین به صورت زیر نویس
 علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نظریه های سیاسی و اجتماعی
 علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه - نقد و تفسیر
 صفاحخواه، محمد حسین، ۱۳۴۲
 ۲۹۷/۹۵۱ BP ۳۸۷/۹/۱۴۵۴۱۳۸۹
 ۲۰۶۶۸۵۹ کتابخانه ملی ایران

حکومت عدالت، امنیت، مبارزه با فساد از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام

تألیف: آیه الله قربانعلی دری نجف آبادی

تحقیق: محمد حسین صفاحخواه

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۰

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

ناشر: نشر فکر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۷۵-۰۰۰-۳

فهرست

پیش سخن.....	۹
--------------	---

فصل اول

حکومت از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام.....	۱۹
۱. نصیحت و خیر خواهی.....	۳۴
۲. عدالت خواهی و عدالت گرایی..... ^۱	۳۶
۳. الگو بودن رهبران.....	۴۳
۴. رضایت تمامی مردم.....	۴۸
۵. مسئولیت پذیری و مسئولیت شناسی.....	۵۵
۶. زهد و قناعت در مصرف بیت المال.....	۶۱
۷. پاسداری از حقوق (ملت، جامعه و امت اسلامی).....	۶۷

فصل دوم

عدالت از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام.....	۷۱
الف - مفهوم عدل، عدالت، قسط، حق، آزادی.....	۷۴
ب - عدالت گستری.....	۷۹

فصل سوم

امنیت از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام.....	۹۱
ارزش و جایگاه امنیت.....	۹۷
امنیت در فرهنگ قرآنی.....	۱۰۰
نگرش های گوناگون در تعریف امنیت.....	۱۰۴
دیدگاه های کلی پیرامون امنیت.....	۱۰۷
ضرورت امنیت.....	۱۲۴
امنیت فردی.....	۱۲۹
امنیت خانوادگی.....	۱۳۱

۱۳۴.....	امنیت و نظم داخلی.....
۱۴۱.....	امنیت مرزها.....
۱۴۴.....	امنیت ملی.....
۱۵۳.....	امنیت قضایی.....
۱۵۶.....	۱- شرایط شکل گیری نظام قضایی کارآمد.....
۱۶۱.....	۲- مسئولیت حکومت در شکل گیری دستگاه قضایی کارآمد.....
۱۶۳.....	۳- بستر امنیت قضایی.....
۱۹۳.....	رابطه آزادی با امنیت.....
۲۰۶.....	برخورد با خودکامگی.....
۲۱۴.....	آزادی از دیدگاه امام راحل.....
۲۱۵.....	ارتباطات و امنیت در رسانه های ارتباط جمعی.....
۲۱۸.....	نقش رسانه ها در جامعه اسلامی.....
۲۳۲.....	اطلاعات و امنیت.....
۲۴۰.....	صلح و امنیت.....
۲۴۶.....	رهبری و امنیت.....
۲۵۵.....	چکیده گفتار.....

فصل چهارم

۲۶۵.....	مبارزه با فساد از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام.....
۲۶۸.....	هدف و انگیزه از پذیرش حکومت.....
۲۷۰.....	۱. مبارزه با سیری ظالم و گرسنگی مظلوم.....
۲۷۱.....	۲. احیای دین و اصلاح طلبی.....
۲۷۲.....	۳. اقامه حق و رفع باطل.....
۲۷۲.....	۴. احیای معالم و ارزش های عصر نبوی صلی الله علیه و آله و سلم.....
۲۷۲.....	۵. شایسته سالاری و حکومت انسان های شایسته.....
۲۷۴.....	۶. احقاق حق بیت المال.....

۲۷۵.....	۷. مساوات در امر تقسیم بیت المال.....
۲۷۵.....	۸. مبارزه با خشونت و استبداد.....
۲۷۶.....	شرایط جامعه اسلامی در دوران خلیفه سوم.....
۲۷۷.....	۱. شکل گیری دو طبقه عامه و خاصه.....
۲۷۸.....	۲. گرایش های نژادپرستانه و قوم گرایی.....
۲۷۸.....	۳. بدعت ها و تحریف ها.....
۲۷۹.....	۴. فساد اجتماعی.....
۲۸۲.....	انواع مفاسد.....
۲۸۳.....	شیوه های امیرالمؤمنین برای مبارزه با فساد موجود.....
۲۸۴.....	الف- مبارزه با فساد در بعد نظری.....
۲۸۷.....	ب- مبارزه با فساد در بعد عملی.....
	۱. موضوعات مربوط به خود کنترلی.....
	۲. موضوعات مربوط به نظارت و کنترل دقیق بر عملکرد کارگزاران.....
	۳. اقدامات عملی و برنامه اصلاحات.....
۳۰۲.....	دستگاه قضایی و مبارزه با فساد.....
۳۰۵.....	شرایط و ویژگی های قاضیان عادل.....
۳۰۶.....	مبارزه مستمر و پیگیر با فتنه و فساد.....
۳۰۷.....	مبارزه با مفاسد اقتصادی.....
۳۲۲.....	مبارزه با تبعیض و بی عدالتی.....
۳۲۷.....	راه های تحقق و اجرای عدالت.....
۳۳۶.....	نامه به یکی از کارگزاران.....
۳۴۰.....	نامه به زیاد بن ابیه جانشین عبدالله ابن عباس.....
۳۴۱.....	نامه ای دیگر به زیاد در سال ۳۶ هجری.....
۳۴۳.....	وصیت امام در لحظه های شهادت در ماه رمضان.....
۳۴۶.....	مبارزه با مفاسد اخلاقی و اجتماعی.....

۳۴۸.....	مبارزه با تحریفات و انحرافات.....
۳۵۰.....	مبارزه با خرافات و تحریف.....
۳۵۲.....	اقسام راویان حدیث.....
۳۶۷.....	مبارزه با بدعت‌ها.....
۳۶۸.....	بازرسی و نظارت عالی.....
۳۷۲.....	بازرسی و رسیدگی حاکم اسلامی.....
۳۷۲.....	پی‌گیری گزارش بازرسان و مأموران ویژه.....
۳۷۵.....	شرایط و صفات بازرسان.....
۳۷۷.....	حفاظت اطلاعات و حفاظت کارگزاران.....
۳۸۲.....	نظارت عمومی.....
۳۸۹.....	حقوق متقابل مردم و رهبری.....
۳۹۴.....	دولت کارآمد.....
۳۹۸.....	مبارزه با فساد، اصلی ثابت برای دولت‌ها.....

پیوست ۱:

۴۰۱.....	منشور حکومت اسلامی، نامه امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر نخعی.....
----------	--

پیوست ۲:

۴۵۳.....	خطبه امیرالمؤمنین علیه السلام در صفین (خطبه حقوق).....
۴۶۳.....	فهارس.....
۴۶۴.....	۱. فهرست آیات.....
۴۶۸.....	۲. فهرست روایات.....
۴۷۸.....	۳. فهرست اشعار.....
۴۷۹.....	۴. فهرست اعلام.....
۴۸۴.....	۵. فهرست راهنمای موضوعی.....
۴۹۴.....	۶. فهرست منابع.....

بسم الله الرحمن الرحيم

پیش سخن

۱- جامعه سالم، جامعه‌ای است که در آن بسترهای لازم برای رشد و

پیشرفت و فلاح و سعادت و فوز عظیم الهی فراهم باشد.

جامعه‌ای که ظرفیت‌ها از قوه به سمت فعلیت حرکت کند و به فعلیت

برسد و اهداف متعالی الهی بر آن حاکم باشد.

جامعه سالم، جامعه‌ای است که در آن فضائل اخلاقی و کمالات ربّانی

و حیات طیّبه انسانی با یکدیگر عجین شده و تآلّف ارزش‌ها و معارف

و عشق به بندگان خدا در اوج باشد.

قرآن کریم برای به وجود آمدن الگوی امت اسلامی نازل گردیده است.

بر اصول روشنی در راه ایجاد امت برتر و امت وسط و امت نمونه و امت

واحد اسلامی تأکید و تشویق می‌نماید. در آن تمامی ابزارها و مؤلفه‌های

لازم اعتقادی، اخلاقی و اجرایی را در این راه پیش‌بینی نموده است.

در آیات قرآن کریم امت اسلامی را به عنوان: امت برتر و خیر امت و

امت قائم بالحق و عنوان مشابه یاد کرده است.

خداوند کریم در قرآن، راه و مبانی برای پایه‌گذاری و تشکیل آن‌را

هموار نموده است.

امتی که مبانی اعتقادی آن از فطرت اخذ شده و بر فطرت عظیم توحیدی استوار گشته است.

در این امت از لحاظ اخلاقی بر مکارم اخلاق و کرائم الهی تأکید شده و کمال انسان را در فتح قله‌های معرفت و خدمت تعریف نموده است.

«فَإِنْ كَانَ لَأَبَدٌ مِنَ الْعَصِيَّةِ فَلْيَكُنْ تَعَصُّبُكُمْ لِمَكَارِمِ الْخِصَالِ وَ مَحَامِدِ الْأَفْعَالِ وَ مَحَاسِنِ الْأُمُورِ الَّتِي تَفَاضَلَتْ فِيهَا الْمُجْدَاءُ وَ النَّجْدَاءُ مِنْ بَيِّنَاتِ الْعَرَبِ وَ يَعَاسِيِبِ الْقَبَائِلِ بِالْأَخْلَاقِ الرَّغِيَّةِ وَ الْأَخْلَامِ الْعَظِيمَةِ وَ الْأَخْطَارِ الْعَلِيلَةِ وَ الْأَثَارِ الْمَحْمُودَةِ فَتَعَصَّبُوا لِخِلَالِ الْحَمْدِ مِنَ الْحِفْظِ لِلْجَوَارِ وَ الْوَفَاءِ بِالْأَمَامِ وَ الطَّاعَةِ لِلْبَرِّ وَ الْمَعْصِيَةِ لِلْكَبِيرِ وَ الْأَخْذِ بِالْفَضْلِ وَ الْكَفِّ عَنِ الْبَغْيِ وَ الْإِعْظَامِ لِلْقَتْلِ وَ الْإِنْصَافِ لِلْخَلْقِ وَ الْكُظْمِ لِلغَيْظِ وَ اجْتِنَابِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ»

پس اگر در تعصب ورزیدن ناچارید، برای اخلاق پسندیده، افعال نیکو، و کارهای خوب تعصب داشته باشید، همان افعال و کرداری که انسان‌های با شخصیت و شجاعان خاندان عرب و سران قبایل در آنها از یکدیگر پیشی می‌گرفتند، یعنی اخلاق پسندیده و بردباری به هنگام خشم فراوان و کردار و رفتار زیبا و درست و خصلت‌های نیکو! پس

تعصّب و ورزید در حمایت کردن از پناهندگان و همسایگان، وفاداری به عهد و پیمان، اطاعت کردن از نیکی‌ها، سربلندی از تکبر و خودپسندی‌ها، تلاش در جود و بخشش، خودداری از ستمکاری، بزرگ شمردن خونریزی، انصاف داشتن با مردم، فرو خوردن خشم، پرهیز از فساد در زمین، تا رستگار شوید.

اساس و بیان امت اسلامی مبتنی بر اصولی مانند: عدالت، صلح و امنیت، نظم و انضباط، کار و تلاش، علم و عمل، تجربه و تخصص، اخلاق و معنویت، مهارت و سلیسگی پایه گذاری شده است.

۲ - برای تحقق این آرمان‌های بلند باید از دو طریق ایجابی و سلبی

عمل نمود:

از طریق ایجابی:

الف - با گسترش مفاهیم یاد شده و ایجاد ساز و کارهای لازم.

ب - تدریس جامع و کامل مباحث عظیم اسلامی در ایجاد گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با ادبیات روز و با استناد به مبانی عمیق فقهی و اسلامی.

ج - استفاده هر چه بیشتر از دستاوردها و تحولات بشری.

د - طرح مباحث جدید مورد نیاز با توجه به نقش زمان و مکان در

اجتهاد و ضرورت و عالم و عارف به زمان بودن فقیه.

ه - ایجاد دوره‌های خاص تخصصی در مسائل گوناگون عصر حاضر.
متناسب با موضوعات ذیل باید مسائل مربوط طرح و مورد بحث و
بررسی فقیهانه قرار گیرد :

امنیت و ابعاد، مالیات‌ها، جهاد، بانک و پول، استخبارات، پیوند اعضا
احکام کیفری و جزایی اسلام و تقریرات حکومتی و مسائل مربوطه.
عدالت اجتماعی و ابعاد آن، عدالت اقتصادی، توسعه و ابعاد آن.

البته فقها و ارباب معرفت، در این سال‌ها تلاش‌های بسیاری نموده‌اند،
ولیکن کافی نیست، باید کتاب‌های درسی و کتاب‌های فقهی تدوین و در
حوزه‌های علمیه و مراکز پژوهشی تدریس شود. بحث‌های اجتهادی و
فقیهانه نیز صورت پذیرد. تا هر بایی مسائل پخته و کامل شده و راه
حل‌های لازم در هر باب ارائه شود. مهم‌تر از همه، الگو سازی و ارائه
مدل‌های اسلامی است که برای جوانان مایه امید و نشاط می‌گردد.

بشریت، به رأس العین امتیازات و ویژگی‌های ارزشمند حیات طیبه
الهی را با تمامی وجود خویش لمس کند. و تبلور ارزش‌های الهی را در
جامعه ببیند و نمونه‌های زیبا و زیننده و دلنشین را ملاحظه نماید. تا خود
به ایجاد و تلاش در راه تحقق آن امیدوار و مصمم گردد. البته این رسالتی
بزرگ است که ارباب معرفت باید به آن توجه لازم مبذول دارند.

اما از طریق سلبی : باید در جهت سلامت جامعه اسلامی عنایت ویژه‌ای نمود. آسیب‌ها، تهدیدها، آفت‌ها، دغدغه‌ها، تهاجم بیگانگان در تمامی زمینه‌ها بررسی گردد.

همچنین ضرورت دارد در برابر عناصر داخلی دنیای اسلام که یا به صورت عامل بیگانه عمل می‌کنند، توجه داشت. این افراد به ارزش‌های متعالی اسلامی اعتقاد و باوری ندارد و در تفسیر خود از اسلام به حداقل‌ها بسنده می‌کنند و اسلام را همانند مسیحیت می‌دانند و اسلام را به عنوان آیین سعادت و رستگاری باور ندارند.

اسلام پاسخگوی تمامی نیازهای بشریت در همه زمینه‌ها و ابعاد علمی و عملی است. عملی کردن اسلام، جز با برنامه ریزی و تدبیر و تلاش مداوم و اخلاص در کارها توسط رهبرانی شایسته و عمیق در دین و خدمتگزار اسلام و مسلمین میسر نخواهد بود و رسیدن به قله‌های بلند رفعت و عظمت جز با همت بلند و اجرای فرامین اسلامی محقق نخواهد شد.

۳ - توجه به این نکته نیز لازم است که پس از جنگ جهانی اول و دوم، بازیگران عمده و قدرت‌های پیروز در جنگ جهانی دوم همه امور را در اختیار خود گرفتند و به عنوان قوای متفقین؛ دنیا را بین خود تقسیم نمودند.

طبیعی است وقتی ما از دیدگاه اسلام سخن می‌گوئیم؛ نسبت به وضعیّت غیر عادلانه و تحمیلی و زورگویانه قدرت‌های استکباری نظر نداشته و این سیاست‌ها را ضد حقوق و آزادی انسان‌ها و بر خلاف عدالت و امنیت و کرامت انسان‌ها می‌دانیم.

این نوع سیاست‌ها همان سیاست اموی و عباسی است که می‌گفتند:

«الْمُلْكُ لِمَنْ غَلَبَ»

ملک و سلطنت مال آن کس است که پیروز شود و غلبه کند.

ملاک را غلبه به هر نحو و به هر شیوه‌ای می‌دانستند. لیکن اسلام و اهل‌البیت علیهم‌السلام این نوع سیاست‌های قلدر مآبانه و دیکتاتورانه و استبدادی را هرگز به رسمیت نمی‌شناسد و با آن مبارزه می‌نماید.

بنابراین اگر ما درباره امنیت، صلح، امنیت ملی، امنیت اخلاقی، امنیت خانوادگی، امنیت جهانی و مانند آن سخن می‌گوئیم، هرگز به معنی تأثیر پذیری و تسلیم در برابر سیاست‌های تحمیلی بر جهان پس از جنگ جهانی دوم نبوده و نیستیم. و این قبیل سیاست‌های یک جانبه گرایانه و شیطانی را محکوم نموده و آن‌را برخلاف حقوق مسلم انسان‌ها و عدالت و آزادی می‌دانیم.

از سوی دیگر لازم است که در درون دنیای اسلام و جامعه اسلامی نیز دین ارزشی حاکم باشد زمینه‌های هرگونه فتنه و فساد و انحراف و آلودگی و تبعیض و بی‌عدالتی‌ها از بین برود تا جامعه ما بهترین شاهد برای آرمان‌های ما و اهداف متعالی اسلامی باشد.

۴ - باید تلاش کنیم تا سلامت روحی و اخلاقی و معنوی و خانوادگی و اجتماعی بر جامعه اسلامی حاکم باشد و منافذ شیطانی مسدود گردد. دست اشرار و فتنه‌گران قطع شود.

ریشه‌های تخاصم و تنازع و جنگ قدرت از بین برود. اصل محبت و اخوت و تفاهم و تعاون و خدمت به هم‌نوع جایگزین صفات یاد شده شود.

روابط اخلاقی و ایمانی و عدالت‌خواهانه به جای روابط بر اساس منافع و یا تضاد قدرت حاکم باشد.

هدف از حیات و زندگی قرب الی الله و خدمت به بندگان خدا باشد، نه سلطه‌گری و سلطه‌طلبی و یا اصالت لذت و یا جنگ قدرت!

در حقیقت اسلام از دو زاویه برای تحقق آرمان‌های بزرگ اسلامی اقدام نموده است:

از یک منظر به پیشرفت و عدالت و علم و معرفت و اخلاق و کرامت انسان‌ها اهتمام می‌ورزد. و همگان را در راه اهداف متعالی انسانی و الهی

و امن و امان و امنیت و آرامش فکری و روحی و روانی و فردی و اجتماعی همت می‌گمارد.

از سوی دیگر، با عوامل فتنه و فساد و تباهی و اختلاف و تفرقه و تخریب برخورد می‌نماید و اجازه نمی‌دهد تا عوامل داخلی زمینه ساز عوامل بیگانه شده و یا خود جامعه اسلامی را از درون به سوی پوچی و اضمحلال و تباهی سوق دهند و بر سلامت جامعه اسلامی تأکید می‌نماید.

۵ - عدالت، گهره معارف اسلامی و ریشه در تکوین و تشریع دارد. و بعد از توحید و معرفه الله، معیار و مهم‌ترین ارزش‌ها است.

باید به این موضوع حیاتی به صورت جامع و همه جانبه نگریست و برای آن کتابی کامل در فقه گشود و تمامی روایات آنرا بحث و بررسی نمود و سپس اقدام و اجرا و عمل به آنرا در اولویت قرار داد.

اگر به عدالت صرفاً به عنوان یک صفت شخصی و ملکه نفسانی بنگریم، ظلم به عدالت است. و باید به ابعاد گوناگون عدالت اعم از :

عدالت اجتماعی، عدالت قضائی، عدالت اقتصادی، عدالت تکوینی، تشریعی، فردی، خانوادگی، اجتماعی و اخلاقی و ابعاد گسترده آن و راه‌ها و شیوه‌های گوناگون اهتمام ورزید، و برای تحقق آن کوشش کرد.

قرآن کریم و سخنان و سیره امیرالمؤمنین علیه‌السلام در این رابطه بهترین سرمایه و میزان است.

بدون تردید رابطه معقول و منطقی و حکیمانه بین این مفاهیم حیات بخش و انسان ساز اسلامی، نیاز به تعمق و تدبیر همه جانبه و بصیرت لازم دارد. رابطه بین امنیت و عدالت، امنیت و آزادی، آزادی و امنیت، هر دو با عدالت و عدالت با آن دو و ترکیب و تالیف این مفاهیم با یکدیگر رابطه‌ای منطقی است که به مؤلفه‌های دیگری که در مکتب روح بخش اسلام به آن تأکید شده نیاز دارد.

همه این امور بر اساس حفظ تقوی و کرامت و حرمت انسانی و آزادی و آزادگی می‌باشد. به علاوه، تعلیم و تهذیب نفوس - که هدف نمائی از خلقت است - با توجه به اینکه هدف، توجیه کننده وسیله نخواهد بود و از هر نوع وسیله‌ای برای اهداف مقدس اسلامی نمی‌توان بهره برد. - رعایت اخلاق و ارزش‌های متعالی اسلامی، اساس محوری اجرای عدالت است. به مصداق بیان نورانی امیرالمؤمنین علیه السلام درباره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: «وَالْمُعْلِنِ الْحَقَّ بِالْحَقِّ»^۱

و آشکار کننده حق با برهان است.

و درباره خودشان که فرمود:

«لَوْ لَّا التَّقَى لَكُنْتُ أَذْهَى الْعَرَبِ»^۲

۱- نهج البلاغه / خطبه ۷۲ / ص ۱۰۱

۲- بحارالانوار / ۴۱ / باب ۱۰۷ / ۱۴۹

و یا آیه شریفه : «وَمَا كُنْتُ مَتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا»^۱

باید همواره بر اساس حق و عدل حرکت کرد و از حق در راه وصول به حق بهره برد. و از این حقیقت بلند در عرصه‌های عمل باید صیانت و پاسداری شود.

۶ - بخشی از این رسائل ، قبلاً به صورت مقاله از طرف دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری منتشر شده است. و بنابر اهمیت موضوع، این رسائل با تحقیق جدید و بازنگری مطالب، اقدام به چاپ آن گردید. از صاحب نظران انتظار می‌رود ما را در تکمیل این قبیل مباحث مورد لطف خود قرار داده و ما را در مظان استجابت دعا به یاد داشته باشند. خداوند به همه ما توفیق فهم کلام خود و سیره و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل البیت علیهم السلام را عنایت فرموده تا همه ما با عطر قرآن و محمد صلی الله علیه و آله و سلم عطر آگین شویم و تمامی زحمات مرضی خداوند منان قرار گیرد.

و نیز بایسته است از برادر عزیز فاضل محترم آقای صفا خواه که در احیای این آثار و خدمات صادقانه تلاش نموده و از فداکاری دریغ ننموده، صمیمانه سپاسگزارم.

دری نجف آبادی - خرداد ماه ۱۳۸۹